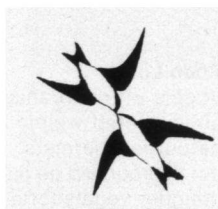

De verzorging van Huiszwaluwen

Christine Bour-Gibbels & Pierre Maréchal

Huiszwaluwen mag men, zoals het heet, niet 'onder zich hebben'. Dat wil zeggen, het zijn beschermde vogels die men niet mag houden. In de praktijk doen zich soms situaties voor dat een helpende mensenhand geboden is. Nesten kunnen van daklijsten vallen met de jongen erin. Dat gebeurt onder andere onder invloed van regens en droogte, door het denderen van verkeer, door het gebruik van al te oude nesten en door het gebruik van slecht nestmateriaal. Predatoren en nestconcurrenten kunnen jongen uit het nest op de bodem doen belanden. Het kan gebeuren, dat dat in een leeftijdsfase is waarin de ouders deze jongen nog niet als hun eigen jongen herkennen. Volwassen vogels kan ook het een en ander overkomen (bijvoorbeeld verkeersslachtoffer). Soms worden zij opzettelijk belaagd door de jeugd (?) met windbuksen. Verder kunnen volwassen en vliegvlugge Huiszwaluwen tijdens de trek worden getroffen door barre weersomstandigheden. Hoe dan ook, men dient in ieder geval dergelijke vogels zo snel mogelijk bij een plaatselijk of regionaal opvangcentrum onder te brengen. Daar is deskundige hulp aanwezig. U doet er goed aan om even telefonisch contact op te nemen vóórdat u de vogel(s) gaat brengen.

Men weet dan dat u er aankomt en u krijgt zonnig een aantal tips die voor de vogels van belang kunnen zijn.

Dit artikel bevat informatie die leidraad kan zijn voor diegenen die voor korte tijd, dat wil dus zeggen tussen de vondst van de slachtoffers en het aanleveren in het opvangcentrum, de verzorging van Huiszwaluwen op zich (moeten) nemen.

Terug in het nest

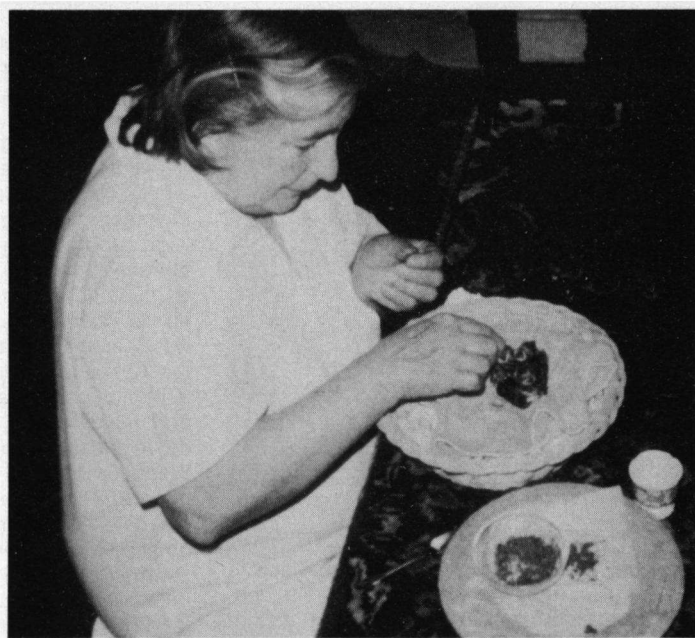
Men kan proberen uit het nest gevallen jongen terug te brengen in het nest of proberen deze te verdelen in een aantal nesten verspreid over de kolonie. Daarvoor moet eerst de situatie worden bekeken. Het is zaak hen onder te brengen in nesten waarvan de jongen enigszins de zelfde leeftijd hebben. De maatstaf daarvoor is ongeveer de zelfde lichaamsgrootte. In noodsituaties kan men zelfs gebruikmaken van de nesten van Boerenzwaluwen (Menzel 1984), indien daarin jongen van ongeveer de zelfde leeftijd aan-

wezig zijn. Ook hierbij geldt het principe van het verdelen van de jongen over verschillende nesten. Daarna moet in alle rust worden geobserveerd of de stiefouders de jongen inderdaad voeren en of de eigen jongen de huiszwaluwjongen niet terugdringen. In veel gevallen zullen de stiefouders de verzorging zonder probleem op zich nemen. Dat bespaart veel moeite en beter verzorgen van de jongen dan zij dat doen kunnen wij mensen niet! Het spreekt vanzelf dat bij deze handelingen voorzichtig te werk moet worden gegaan. Bent u onzeker, aarzel dan niet de hulp

Jonge Huiszwaluwen (naar Slijper 1971).

Het voederen van heel jonge
Huiszwaluwen is een tijdrovend
karwei.
Foto: Paul Bour.

in te roepen van een plaatselijk bekendstaande vogelaar.

Het maken van een kunstnest

In talloze gevallen zal men zelf een tijdelijk nest moeten maken. Daarvoor is een eenvoudig mandje of doos met wat lapjes erin ge-

schikt. Deze zijn ook goed te vervangen wanneer zij moeten worden verschoond. Vooral wanneer het kleine jongen betreft is het nodig er voor te zorgen dat deze dicht bij elkaar kunnen zitten. Dit om warmteverlies tegen te gaan. In een latere fase leren de jongen hun verzorger goed kennen zoals dat in de natuur

Jonge Huiszwaluwen sperren vrijwel onmiddellijk.

Foto: Paul Bour.

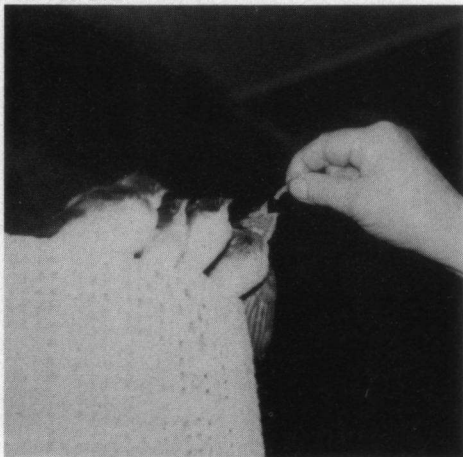
Jonge Huiszwaluwen verzamelen zich graag op de lampekap.
Foto: Paul Bour.

ook het geval is (Menzel 1984). Praktisch is het gebruik van een rieten mand die met klepjes afsluitbaar is. De jongen kunnen zo gemakkelijk contact opnemen met de buitenwereld. Zij kunnen verder gemakkelijk naar hun nest terugkeren wanneer zij dat willen. Zodra de kleppen van de mand worden gesloten zitten de jongen 'veilig'. Dat geeft hun op deze leeftijd ongetwijfeld een rustig gevoel.

De jongen

Volwassen vogels herkennen uit het nest gevallen jongen of het nest met de jongen erin niet als van hen zijnde. Zij doen dan ook geen enkele moeite om onder het nest (c.q. nestplaats) te gaan zoeken. Deze vogels hebben zonder meer de verzorging van de mens nodig.

Ook is de lampekap een geschikte plaats om te worden bijgevoerd.
Foto: Paul Bour.

Wat te doen?:

Kijk eerst goed wat er aan de hand is. Is het dier vuil, dan dient deze eerste voorzichtig met gekookt en daarna gekoeld water te worden afgewassen. Gebruik dus geen zepen, shampoos en dergelijke! Ondertussen kijk je of er ectoparasieten zijn, zoals een soort specifieke zwaluwparasieten, bloedluizen (vooral onder de vleugels en op de stuit) enzovoort. Door de dieren een tijdje in de hand te houden komen zij onder invloed van de warmte op de hand kruipen. Zij zijn dan gemakkelijk te doden. Uit ervaring is gebleken dat wanneer de Huiszwaluw in een sterk naar leer ruikende schoenendoos wordt geplaatst, sommige ectoparasieten zich verzamelen in de hoeken van de doos. Op deze manier zijn de vogels goed van deze dieren te reinigen. Wanneer vleugels of poten slap hangen kunnen deze zijn gebroken. Het laatste moet u meedelen wanneer u de vogels bij een verzorgingscentrum aflevert.

Het kan zijn dat de jongen een tijdje zonder eten zijn geweest, het koud hebben of erg jong zijn en aanvankelijk niet op de verzorger reageren. Laat hen dan een poosje tot rust komen.

Voedsel

Erg verzwakte jongen moeten met voedsel worden 'gestopt'. Dat is nauwkeurig werk. Het kan beter worden overgelaten aan ervaren mensen. De jongen kunnen worden gevoerd met stukjes Meelworm (*Tenebrio molitor*). Deze dient zo vers mogelijk te zijn. Verder is een insektenvoer voor fijnsnavelige vogels te gebruiken. Het is aan te raden om vooral niet te gaan experimenteren. Vooral niet omdat met het bovenstaande goede ervaringen zijn opgedaan. Bovendien zijn de vogels maar tijdelijk bij u. In de loop der jaren zijn bij die houder van exotische insekten-etende vogels meer insekten bij voeding toegepast, zoals de larven van Wasmotten (*Galleria* subsp. & *Achroea* subsp.) en speciaal voor zwaluwen is er een voedermengsel ontwikkeld (Holsheimer 1980). Deze zijn voor ons verhaal niet van betekenis. Laat de vogel(s) goed rusten, af en toe moet er worden gekeken hoe de reacties zijn.

Drinken

Vocht is voor Huiszwaluwen belangrijk. Open voorzichtig het bekje en laat wat water van een lepeltje druppelsgewijs in het bekje lopen. Daarna moet het diertje weer terug in het mandje (doos) worden gezet (of indien het wat groter is, op de rand van het mandje). Zodra de patiënt wat sterker wordt nemen de activiteiten toe en gaat ze op de rand van of voor het mandje zitten. Grotere vogels laten

dan geluid horen (kwetteren), in plaats van bedelgeluidjes en trillende vleugels en proberen te vliegen.

Het voeren

Jonge zwaluwen laten zich gemakkelijk voeren. Ook in de natuur komt het voor dat zij voedsel van koloniegenoten (al dan niet tot de zelfde soort behorende) accepteren. Eigenlijk hebben zij de gehele dag door honger. Dat is een voordeel, omdat zij dan niet dwangmatig behoeven te worden gevoerd. In de natuur worden Huiszwaluwen gauw tussen de tien en veertig keer per uur gevoerd (Menzel 1984).

Slijper (1971) voerde 'zijn' Huiszwaluwen ongeveer zes maal per dag. Om te beginnen 's morgens om half vijf tot 's avonds drieëntwintig uur. In dit opzicht past wellicht een tip welke een van de auteurs toepaste bij veel jonge vogels, die vaak dienden te worden bijgevoerd. Plaats hen op een plek waar veel mensen komen en zodanig dat er geen tocht is. Zorg dat de mensen die op die plaats komen, goed zijn geïnstrueerd. Het gebeurt maar zelden dat mensen de verleiding kunnen weerstaan om te voeren. Zeker niet, wanneer de jongen bij binnenkomst van een mens reageren met bedelgeluidjes. In zo'n geval dient er wel één persoon te zijn die de verzorging coördineert en aldus goed op de hoogte is. Hierdoor wordt voorkomen dat wellicht belangrijke zaken worden vergeten. De Huiszwaluw is voor dit soort situaties een 'gemakkelijke klant'. Dat geldt echter niet voor alle 'zwaluwen'. Bij Boerenzwaluw, Gierzwaluw en Nachtzwaluw moet het bekje voorzichtig met de nagel worden geopend. Daarbij moet onmiddellijk een Meelworm worden gevoerd. Op een gegeven ogenblik begrijpen

de vogels wat de bedoeling is en sperren in een later stadium vaak wel. Hoewel Huiszwaluwen, zoals gezegd, gewoonlijk betrekkelijk weinig problemen geven bij de verzorging, dient men zich twee zaken te realiseren:

- elk individu is anders en stelt specifieke behoeften bij de verzorging,
- het verzorgen zelf vergt **erg veel tijd en veel geduld**.

Volwassen en uitgevlogen vogels

Normaal gesproken, komen volgroeide Huiszwaluwen en uitgevlogen jongen nauwelijks bij mensen terecht voor verzorging. Behoudens Incidentele gevallen, zoals bij verkeersslachtoffers en vergiftigingen, kan het zijn dat massaal hulp (Taapken 1955) door de mens geboden is.

Verkeersslachtoffers

Kijk goed of de vogel niets heeft gebroken. Als dat zo is moet dat worden doorgegeven bij het opvangcentrum.

Vogels die besmeurd zijn met olie van auto's, kan men met veel geduld helpen. Maak een sopje van groene zachte zeep (Sunlight): gebruik nooit chemische wasmiddelen. Was het dier voorzichtig af. Plaats hem daarna onder een warme schemerlamp en laat hem tot rust komen. Zodra de vogel opknapt dient met een lepeltje wat water te worden ingegeven en wat Meelwormen of Insektenvoer te worden gevoerd. Afhankelijk van de aard van de conditie zal de Huiszwaluw spoedig bereid zijn om zijn plaats in de natuur weer in te nemen.

Vergiftigingsverschijnselen zijn mede te herkennen aan de uitwerpselen die in zo'n geval donker of groen van kleur zijn. Dit gegeven

Een rieten mand met klepjes is voor Huiszwaluwen een geschikte tijdelijke nestplaats.
Foto: Paul Bour.

De Huiszwaluw, zoals wij hem graag zien. Aan zijn nest bouwend of de jongen verzorgend.

Foto: Rolf Siebrasse.

dient ook te worden doorgegeven. Huiszwaluwen zijn erg gevoelig voor plotse-
linge weersverslechteringen. Met name tij-
dens de trek. Zo zijn in 1974 door vogel- en na-
tuurbeschermers in Zwitserland en elders
tienduizenden Huis- en Boerenzwaluwen op-
gevangen, verzorgd en per vliegtuig naar be-
tere lokaties gebracht. Van daaruit konden zij
de trek voortzetten (Bruderer 1975, Menzel
1984).

Allereerst moet de zelfde procedure worden
gevolgd zoals eerder bij de jonge Huiszwa-
luw is vermeld. Er wordt dus eerst gekeken of
de vogels te maken hebben met een trauma
(verwonding), of dat zij veel last hebben van
parasieten, uitputtingsverschijnselen, verma-
geringsverschijnselen enzovoort.

Volwassen zwaluwen dient eerst wat vocht te
worden toegediend. Uitdrogingsverschijnse-
len treden snel op.

Voedsel

Een goed universeel voer voor fijnsnavelige insekteneters is goed. Verder, vooral vetarm vlees van 3 mm doorsnede, met toevoeging van insecten zoals Meelwormen, kindermeelel en vitaminepreparaten (Bruderer 1975). Wanneer de vogel(s) over langere tijd moeten worden gevoerd kun je denken aan het samenstellen van een zwaluwmenu (Holsheimer 1980). Voedsel in 'brijvorm' moet in porties van 0,5-1 cm³ zijn afgemeten.

De samenstelling dient zo te worden gekozen dat de ontlasting vast blijft. Anders treedt er naast conditieverlies ook te veel verlies aan vocht op. Dit type voedsel kan het best worden gevoerd met een pipet of gekleefd aan het eind van een luciferhoutje. Mengsels kunnen, naar gelang de behoefte, sterk worden uitgebreid. Zo kunnen er middelen aan worden toegevoegd die de vogels rustiger maken. Dat kan handig zijn bij transport(en). Het gebruik van het laatste gegeven is in onze streken en met de bedoeling die wij met dit artikel hebben, niet nodig.

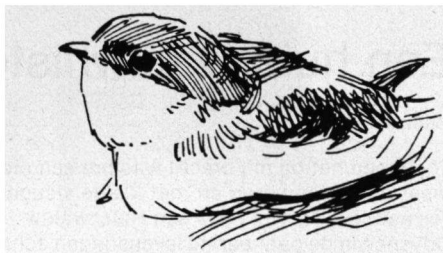
Het transport

Een doos (schoenendoos) van ongeveer twintig cm hoogte en voorzien van wat luchtgaten aan boven- en zijkanen is geschikt. Deze gaten kan men zelf aanbrengen met een potlood of ander puntig voorwerp. In de doos kan een doekje worden gelegd. Dat is voldoende voor het transport naar het verzorgingscentrum. De voorkeurstemperatuur tijdens het transport is ongeveer tien tot vijftien graden Celsius. Dan gebruiken deze zwaluwen de minste energie. Plaats hen dus nooit in de zon of in een kofferruimte van een auto! Houdt de transportduur kort. Ga dus niet onderweg wat recreëren. Spreek vooral vooraf met een asielhouder af dat u er aankomt.

Het vrijlaten

Jonge vogels

Huiszwaluwen wennen vlug in huis en aan de mensen die hen verzorgen. Zij kruipen graag bij de verzorger in de haren, gaan op een bril of op de neus zitten en zoeken in de halsstreek warme plekje's op. Zij zijn bovendien erg 'speels'. Op een goed moment wordt door

Jonge Huiszwaluw (naar Slijper 1971).

de jonge vogels het voedsel geweigerd. Dan is de tijd aangebroken om hen terug in de natuur te brengen.

Volwassen en jonge vogels

Het beste moment om deze vogels vrij te laten is 's morgens. Ongeveer tijdens de periode waarop hun soortgenoten actief zijn geworden. Kies bij voorkeur een dag met goed weer uit, zodat er veel insecten vliegen en zij alle kans hebben om aan de nieuwe of hernieuwde ervaringen te wennen en om voedsel te kunnen bemachtigen. Ideaal is de situatie wanneer de vogels zelf hun vrijheid kiezen (open raam) terwijl in de lucht reeds soortgenoten jagend aanwezig zijn.

Het is zo goed als zeker, dat Huiszwaluwen, nadat zij uit het nest vliegen, eigenlijk nog nauwelijks door de ouders worden gevoerd (Slijper 1971, Menzel 1984). Er bestaan echter waarnemingen waarbij wel sprake is van bijvoeding. Uit ervaring blijkt dat dit niet van groot of doorslaggevend belang voor de jongen is.

Ten slotte, Huiszwaluwen behoren thuis in de natuur. Wanneer deze zwaluwen rijp zijn om te vertrekken zijn zij in goede conditie. Zodra zij worden vastgehouden gaat niet alleen hun algehele conditie achteruit, zij worden ook schuwer...

Het lichaam en het gedrag zijn afgestemd op het leven in de open lucht. In een volière of kooi zouden zij weggwijnen. Wij zeggen dit expliciet voor diegenen die in de verleiding zouden kunnen komen de vogels te behouden. De wetenschap dat dat verboden is, is wellicht niet zo'n grote drijfveer om hen te laten gaan dan het besef dat de nieuw verworven vrienden in gevangenschap een desolate toekomst hebben.

■ Chr. Bour-Gibbels, Saroleastraat 73, 6411 LS Heerlen & P. Maréchal, postbus 1187, 5602 BD Eindhoven.

LITTERATUUR:

Bruderer, B. (1975): 'Schwalbenmerkblatt'. Tierwelt, no. 17 : 1-8.

Holsheimer, J.P. (1980): Voeding van vogels. Thieme, Zutphen.

Menzel, H. (1984): Die Mehlschwalbe. Die Neue Brehm-Bücherei, Wittenberg-Lutherstadt.

Slijper, H.J. (1971): Onverwachte logé's. Veertien dagen ervaring met jonge Huiszwaluwen (*Delichon urbica*). Het Vogeljaar 19 (2) : 458-462.

Taapken, J. (1955): Catastrophale sterfte van *Apus apus* (L.), *Hirundo rustica* (L.) en *Delichon urbica* (L.) gedurende de periode van eind Mei tot begin Juni 1953, veroorzaakt door abnormale lage temperatuur en voedselgebrek. Ardea 43 (4) : 275-283.